

A Model of Students' Entrepreneurial Resilience in the University Innovation Ecosystem

Alireza Zare^{*1}, Meysam Beik¹

1. University Department of Physical Education, Farhangian University, Tehran, Iran

Received: 10 April 2025

Revised: 12 July 2026

Accepted: 13 July 2026

Abstract

This study aimed to develop a model of students' entrepreneurial resilience within the university innovation ecosystem. The research adopted a qualitative approach using a case study design. The participants were physical education students at Farhangian University who had experience in, or an interest in, entrepreneurial and innovative activities. Purposive sampling combined with snowball sampling was employed, and theoretical saturation was reached after 15 semi-structured interviews. To ensure the trustworthiness of the findings, member checking, expert validation, and inter-coder agreement were applied. Moreover, the reliability indices were found to be acceptable, including Holsti's coefficient (0.85), Scott's pi (0.83), Cohen's kappa (0.80), and Krippendorff's alpha (0.83). Data analysis was conducted based on Strauss and Corbin's paradigmatic model and the constant comparative method across three stages: open, axial, and selective coding. MAXQDA 2022 software was used to manage the data. The findings revealed that environmental factors and the university innovation ecosystem, educational and academic factors, entrepreneurial competencies and skills, and students' individual characteristics formed the causal conditions of the model. In addition, experiential learning contexts, institutional policies and support, innovation and technological infrastructure, communication networks, and social justice were identified as contextual conditions, while structural-institutional and psychosocial barriers were considered intervening conditions. Short-, medium-, and long-term strategies contributed to the sustainability of entrepreneurial activities, the development of sports innovation, the formation of a university sports entrepreneurship ecosystem, and the professional empowerment of students.

Keywords: Innovation development; university ecosystem; resilience; entrepreneurial approach.

Citation: Zare, A., & Beik, M. (2026). Presenting a Model of Students' Entrepreneurial Resilience in the University Innovation Ecosystem. *Journal of Technology Development Management*, 13(2), 93–114. <https://doi.org/10.22104/jtdm.2026.7551.3404>

ارائه مدل تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان در اکوسیستم نوآوری دانشگاهی

علیرضا زارع^{۱*}، میثم بیک^۱

۱. گروه آموزش تربیت بدنی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

دریافت: ۲۱ فروردین ۱۴۰۴

بازنگری: ۲۱ تیر ۱۴۰۵

پذیرش: ۲۲ تیر ۱۴۰۵

چکیده

هدف این پژوهش، ارائه مدل تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان در اکوسیستم نوآوری دانشگاهی بود. این پژوهش با رویکرد کیفی و به روش مطالعه موردی انجام شد. جامعه پژوهش شامل دانشجویان رشته تربیت‌بدنی دانشگاه فرهنگیان دارای تجربه یا علاقه‌مندی به فعالیت‌های کارآفرینانه و نوآورانه بود. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند و با تکنیک گلوله‌برفی انجام شد و پس از ۱۵ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، اشباع نظری حاصل گردید. برای افزایش اعتبار یافته‌ها از بازبینی مشارکت‌کنندگان، بررسی خبرگان و توافق بین کدگذاران استفاده شد. همچنین شاخص‌های پایایی شامل ضریب هولستی 0/85، پی‌اسکات 0/83، کاپای کوهن 0/80 و آلفای کربیندورف 0/83 در سطح قابل قبول قرار داشتند. تحلیل داده‌ها با الگوی پارادایمی استراوس و کوربین و روش مقایسه مداوم در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد و برای مدیریت داده‌ها از نرم‌افزار MAXQDA نسخه ۲۰۲۲ استفاده گردید. یافته‌ها نشان داد که عوامل محیطی و اکوسیستم نوآوری دانشگاهی، عوامل آموزشی و دانشگاهی، شایستگی‌ها و مهارت‌های کارآفرینانه و ویژگی‌های فردی دانشجویان به‌عنوان شرایط علی، همچنین بسترهای یادگیری تجربی، سیاست‌ها و حمایت‌های نهادی، زیرساخت‌های نوآوری و فناوری، شبکه‌های ارتباطی و عدالت اجتماعی عوامل زمینه‌ای، و موانع ساختاری-نهادی و روانی-اجتماعی عوامل مداخله‌گر بودند. راهبردهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت نیز به پایداری فعالیت‌های کارآفرینانه، توسعه نوآوری ورزشی، شکل‌گیری اکوسیستم کارآفرینی ورزشی دانشگاهی و توانمندسازی حرفه‌ای دانشجویان منجر شد.

کلمات کلیدی: توسعه نوآوری، اکوسیستم دانشگاهی، تاب‌آوری، رویکرد کارآفرینانه.

مقدمه

امروزه، در عصر تحول دیجیتال و گسترش فناوری‌های نوین، سازمان‌ها پایداری و تاب‌آوری سازمانی را به عنوان اولویت‌های اصلی بقا در محیط‌های پیچیده، رقابتی و متغیر در نظر می‌گیرند؛ از این‌رو، به طور فزاینده‌ای درگیر فعالیت‌های کارآفرینانه می‌شوند (لیانگ^۱، ۲۰۲۴). توسعه فناوری‌های نوظهور، از جمله سامانه‌های هوشمند، تحلیل داده، بسترهای دیجیتال، ابزارهای ارتباطی نوین و سازوکارهای نوآوری باز، موجب شده است که الگوهای سنتی خلق ارزش در سازمان‌ها دگرگون شود و توانایی انطباق، نوآوری و پاسخ‌گویی سریع به تغییرات محیطی، به یکی از مؤلفه‌های بنیادین مزیت رقابتی تبدیل گردد. در چنین شرایطی، استراتژی‌های کارآفرینی و تاب‌آور فرصت‌های بیشتری را برای شرکت‌ها فراهم می‌کند تا به فشارهای ذی‌نفعان پاسخ دهند و در عین حال تأثیرات مثبتی بر عملکرد سازمانی و محیط داشته باشند (لین^۲، ۲۰۲۳). با این حال، تا حد زیادی مشخص نیست که چگونه شرکت‌های موجود کارآفرینی و تاب‌آور را به اجرا درمی‌آورند و از این مسیر، نوآوری را تحریک می‌کنند.

برای حمایت از کارآفرینی و تاب‌آوری در سازمان، تحقیقات اهمیت گرایش کارآفرینی را پیشنهاد کرده‌اند (ناپیر^۳، ۲۰۲۴). این ایده، گرایش کارآفرینی را در مورد ساختارها، فرایندها و رفتارهای سازمان‌هایی که نوآوری، پیش‌نگری و ریسک‌پذیری را نشان می‌دهند، اخذ کرده و آن را در خدمت اقدامات پایدار به کار می‌گیرد (گاریدو^۴، ۲۰۲۴). به همین ترتیب، تحقیقات اهمیت ظرفیت تاب‌آوری سازمانی را نشان می‌دهد که بازتاب‌دهنده توانایی سازمان برای برنامه‌ریزی، پایش تغییرات و مشارکت در فعالیت‌هایی است که واکنش مناسب به بحران‌ها را ممکن می‌سازد (هیلمن و گونتر، ۲۰۲۱). اگرچه علاقه پژوهشی فزاینده‌ای به کارآفرینی و تاب‌آوری وجود دارد، همچنان شکافی درخصوص چگونگی دستیابی شرکت‌ها به کارآفرینی و تاب‌آوری از طریق توانمندسازهای درونی و بیرونی مشاهده می‌شود (نگوین^۵، ۲۰۲۳). مطالعات نشان داده‌اند که سازمان‌هایی که رویکرد کارآفرینانه و تاب‌آور را دنبال می‌کنند، برای مواجهه با چالش‌ها به سطح مشخصی از دانش فناورانه و مهارت‌های حل مسئله محیطی نیاز دارند (گرگو، ۲۰۲۴). با این حال، تنها پژوهش‌های محدودی به بررسی اثرات هم‌زمان این دو عامل در پیشبرد رویکرد کارآفرینانه و تاب‌آوری سازمانی پرداخته‌اند (نگری و همکاران، ۲۰۲۱). افزون بر این، باتیا و جاخار (۲۰۲۱) بر ضرورت شناسایی محرک‌های شیوه‌های پایدار و تاب‌آور برای درک، تفسیر و پیاده‌سازی بهتر آن‌ها تأکید کرده‌اند.

¹ Liang

² Lin

³ Napier

⁴ Garrido

⁵ Nguyen

این شکاف دانشی، به محدود ماندن بینش‌ها درباره پیشایندهای مشترک گرایش کارآفرینی و تاب‌آوری سازمانی و نیز پیامدهای حاصل از آن‌ها منجر شده است (زی^۱، ۲۰۲۳).

به طور خلاصه، مطالعات گذشته نشان داده‌اند که هیچ‌یک از پژوهش‌های پیشین، کارآفرینی و توانمندسازهای تاب‌آوری و آثار ترکیبی آن‌ها را به طور جامع بررسی نکرده‌اند. به طور خاص، ادبیات کنونی فاقد شناسایی عوامل حیاتی در رابطه با کارآفرینی و تاب‌آوری در سازمان‌ها و نهادهای مستقر است (وی^۲، ۲۰۲۳).

در این میان، دانشگاه‌ها نیز به عنوان سازمان‌های دانشی و نهادهای مولد سرمایه انسانی، تحت تأثیر همین تحولات فناورانه و الزامات نوآوری قرار گرفته‌اند. تحقق دانشگاه کارآفرین و گذار به نسل‌های نوین دانشگاهی، مستلزم بازتعریف روابط میان ارکان آموزش، پژوهش، فناوری و بازار است که در قالب مفهومی تحت عنوان «اکوسیستم نوآوری دانشگاهی» تبیین می‌شود. این اکوسیستم، فراتر از یک ساختار فیزیکی، مجموعه‌ای پیچیده و پویا از بازیگران، نهادها، منابع، فناوری‌ها و هنجارهای فرهنگی است که در یک تعامل ارگانیک، بستر تولید، ترویج و تجاری‌سازی دانش را فراهم می‌آورند (زارع^۳، ۲۰۲۴). در بطن اکوسیستم نوآوری دانشگاهی، مؤلفه‌هایی مانند مراکز رشد، شتاب‌دهنده‌ها، دفاتر انتقال فناوری، آزمایشگاه‌های نوآوری و انجمن‌های علمی، زمینه لازم را برای تبدیل ایده‌های خام به محصولات و خدمات ارزش‌آفرین فراهم می‌کنند. این اکوسیستم، افزون بر تأمین زیرساخت‌های مادی، با تقویت شبکه‌های ارتباطی و یادگیری، جریان دانش و تجربه را میان استادان و دانشجویان تسهیل می‌سازد. در چنین فضایی، دانشجو به عنوان کنشگر اصلی، هم‌زمان با فرصت‌های نوآورانه و چالش‌های ناشی از عدم قطعیت، تغییرات فناورانه و ریسک‌های بازار مواجه است؛ ازاین‌رو، توانایی سازگاری و استمرار در مسیر نوآوری اهمیت ویژه‌ای می‌یابد.

در این میان، تاب‌آوری کارآفرینانه به عنوان یکی از ظرفیت‌های اساسی فردی مطرح می‌شود که به توانایی فرد در حفظ انگیزه، پایداری و بازسازی راهبردهای خود در مواجهه با فشارها، ناکامی‌ها و ابهام‌های مسیر نوآوری اشاره دارد. این سازه صرفاً به مقاومت در برابر شکست محدود نیست، بلکه نشان‌دهنده ظرفیت یادگیری از تجربه، اصلاح مسیر و دستیابی به سطوح بالاتر انطباق‌پذیری است. در محیط‌های دانشگاهی، برخورداری از چنین توانمندی‌ای می‌تواند تداوم فعالیت‌های خلاقانه و کارآفرینانه را تقویت کند.

¹ Xie

² Wei

³ zare

اهمیت این موضوع در مورد دانشجویان تربیت‌بدنی دوچندان است؛ زیرا حوزه ورزش امروز، در پیوند با فناوری‌های نوین، سلامت عمومی و خدمات نوآورانه، ماهیتی فراتر از فعالیت بدنی صرف یافته است. گسترش ابزارهای هوشمند ورزشی، نرم‌افزارهای تحلیل عملکرد، سامانه‌های پایش فعالیت بدنی، آموزش‌های مجازی و خدمات دیجیتال سلامت، این حوزه را به عرصه‌ای میان‌رشته‌ای و نیازمند نوآوری مستمر تبدیل کرده است. از سوی دیگر، با توجه به چالش‌های مرتبط با کم‌ تحرکی و ضرورت ارتقای سبک زندگی فعال، تربیت‌بدنی و علوم ورزشی از جایگاهی مهم در تأمین سلامت جامعه برخوردارند. بنابراین، بررسی عوامل مؤثر بر تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان این حوزه، از منظر آموزشی، فناورانه و سلامت‌محور حائز اهمیت است.

اکوسیستم نوآوری دانشگاهی در این میان، به‌عنوان بستری متشکل از زیرساخت‌ها، حمایت‌های آموزشی و فرهنگی، فناوری‌ها و شبکه‌های تعامل، می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری نگرش‌های خلاقانه، توسعه مهارت‌های کارآفرینانه و تقویت ظرفیت تاب‌آوری دانشجویان ایفا کند. ارتباط فعال میان دانشجویان، استادان، مراکز نوآوری و هسته‌های فناور، زمینه رشد ایده‌ها، یادگیری متقابل و پاسخ‌گویی به نیازهای نوظهور صنعت ورزش و سلامت را فراهم می‌سازد.

پژوهش حاضر از چند جهت دارای نوآوری است. نخست، با پیوند دادن دو سازه «تاب‌آوری کارآفرینانه» و «اکوسیستم نوآوری دانشگاهی» در قالب یک چارچوب یکپارچه، از نگاه صرفاً فردمحور به تاب‌آوری فراتر می‌رود و آن را در بستر تعاملات نهادی، آموزشی و فناورانه بررسی می‌کند. دوم، تمرکز بر دانشجویان تربیت‌بدنی دانشگاه فرهنگیان، به‌عنوان گروهی که هم‌زمان با الزامات حرفه معلمی، سلامت‌محوری و کارآفرینی ورزشی مواجه‌اند، به پژوهش حاضر جایگاهی متمایز می‌بخشد. سوم، این مطالعه با ارائه راهبردهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت، فراتر از توصیف وضعیت موجود، به سمت ارائه یک نقشه راه کاربردی برای سیاست‌گذاری دانشگاهی حرکت می‌کند. افزون بر این، بهره‌گیری از شاخص‌های چندگانه پایایی در بخش کیفی، استحکام روش‌شناختی پژوهش را تقویت کرده است.

مبانی نظری

۱. مفهوم‌شناسی و ابعاد تاب‌آوری کارآفرینانه در محیط‌های پرتلاطم

مفهوم تاب‌آوری در ادبیات مدیریت و رفتار سازمانی دلالت بر ظرفیت پویا، قابلیت انطباق و توانایی حفظ پایداری عملکردی در مواجهه با عدم قطعیت‌ها و تلاطم‌های محیطی دارد (دورست و همکاران، ۲۰۲۴). این سازه در حوزه کارآفرینی به معنای توانمندی کنشگران در مقاومت در برابر تکانه‌ها، بازآفرینی قابلیت‌ها و غلبه بر

مخاطرات فرآیند خلق ارزش تعریف می‌شود (عبدالعزیز و همکاران، ۲۰۲۴؛ گرگو و همکاران، ۲۰۲۴). پژوهش‌ها نشان می‌دهند که توسعه تاب‌آوری فردی و سازمانی از مسیر تقویت شایستگی‌های روان‌شناختی، هم‌راستایی فناوریانه و بازطراحی الگوهای رفتاری محقق می‌گردد و مستقیماً بر بهبود عملکرد و تداوم نوآوری تأثیر می‌گذارد (گاریدو-مورنو و همکاران، ۲۰۲۴؛ لین و فن، ۲۰۲۴؛ وی و همکاران، ۲۰۲۳). افزون بر این، تلفیق ظرفیت‌های تاب‌آوری با جهت‌گیری‌های نوین کارآفرینی، بستر مناسبی را برای خنثی‌سازی شوک‌های برون‌زا و ارتقای رشد راهبردی پایدار فراهم می‌آورد (خان و همکاران، ۲۰۲۳؛ لیانگ و لی، ۲۰۲۴؛ ناپیر و همکاران، ۲۰۲۴). در سطوح کلان نیز درس‌آموخته‌های بحران‌های اقتصادی حاکی از آن است که پایداری کنشگران اقتصادی در گرو پویایی شبکه‌های ارتباطی و توانایی مواجهه با دگرگونی‌های ناگهانی بازار است (اووالوس و ماماتزاکیس، ۲۰۲۳؛ غوث و همکاران، ۲۰۲۲؛ نیو و همکاران، ۲۰۲۴).

۲. اکوسیستم نوآوری دانشگاهی و نقش بسترهای ساختاری-نهادی

گذار دانشگاه‌ها به‌سوی ساختارهای کارآفرینانه و مأموریت‌محور، نیازمند تکوین اکوسیستم نوآوری دانشگاهی است که در آن مؤلفه‌های ساختاری، کارکردی و نهادی در تعاملی هم‌افزا با یکدیگر عمل کنند (محمودی‌فرد کاسینی و همکاران، ۲۰۲۴). این زیست‌بوم جامع شامل عناصری همچون زیرساخت‌های فناوری پیشرفته، سیاست‌های حمایتی، شبکه‌های ارتباطی، آزمایشگاه‌های تخصصی و منابع مالی است که امکان تبدیل ایده‌های نو به محصولات و خدمات کاربردی را میسر می‌سازند (وظیفه دوست‌آباد و همکاران، ۲۰۲۲). در این چارچوب، وجود حمایت‌های سازمانی و بسترهای یادگیری تجربی به‌عنوان کاتالیزور عمل کرده و سبب افزایش کیفیت ادراک شده حرفه‌ای، کاهش تنش‌های محیطی و تحریک انگیزش کارآفرینانه در دانشجویان می‌گردد (تانگ و همکاران، ۲۰۲۴؛ نیلسن و همکاران، ۲۰۲۳). همچنین ساماندهی هوشمندانه منابع و ایجاد جایگاه‌های بوم‌شناختی نوآورانه در دانشگاه‌ها، زمینه را برای دستیابی به مزیت‌های رقابتی و هموارسازی مسیر تجاری‌سازی دانش فراهم می‌آورد (شیه و همکاران، ۲۰۲۳؛ شریعت‌نژاد و همکاران، ۲۰۲۴). از سوی دیگر، پاسخ‌گویی منعطف به تحولات و ایجاد چارچوب‌های سیاستی حمایتی از سوی ارکان حاکمیتی دانشگاه، شرط بنیادین صیانت از ایده‌های نوپا در برابر موانع ساختاری و اداری به‌شمار می‌رود (نگوین و همکاران، ۲۰۲۳).

۳. توسعه کارآفرینی، تاب‌آوری و نوآوری در بستر علوم ورزشی و تربیت‌بدنی

در بستر اختصاصی تربیت‌بدنی و علوم ورزشی، توانمندسازی دانشجویان مستلزم درک عمیق از هوش جسمانی، تجارب زیسته عملی و تسلط بر شایستگی‌های حرکتی و تخصصی است که زیربنای اعتمادبه‌نفس حرفه‌ای و

تاب‌آوری رفتاری را پی‌ریزی می‌کنند (زارع و همکاران، ۲۰۲۵؛ زارع و همکاران، ۲۰۲۷). توسعه نوآوری در این حوزه نیازمند ایجاد بسترهای عادلانه، شمول اجتماعی و توجه به سوگیری‌های رسانه‌ای و اجتماعی است تا مشارکت فراگیر تمامی اقشار در فعالیتهای کارآفرینانه تضمین شود (غلامی و زارع، ۲۰۲۵؛ زارع و همکاران، ۲۰۲۵). از منظر کلان، مستندسازی دانش تجربی مدیران ورزشی و بهره‌گیری از رویکردهای دیپلماسی اقتصادی در ورزش، مسیر را برای تدوین راهبردهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت در اکوسیستم ورزش دانشگاهی هموار می‌سازد (زارع و همکاران، ۲۰۲۳؛ زارع و همکاران، ۲۰۲۴). اجرای چنین راهبردهایی با برطرف‌سازی موانع ساختاری و روانی-اجتماعی، بستری پایدار برای تجاری‌سازی نوآوری‌های ورزشی، توانمندسازی چندبعدی معلمان و مربیان آینده و تثبیت اکوسیستم کارآفرینی ورزشی در دانشگاه‌های مأموریت‌محور پدید می‌آورد (زارع و همکاران، ۲۰۲۳).

پیشینه تحقیق

نیو (۲۰۲۴) در پژوهشی پیرامون تأثیر شبکه‌های ارتباطی مدیریتی بر تاب‌آوری شرکت‌ها در دوران همه‌گیری کرونا، دریافت که این شبکه‌ها با تسهیل دسترسی به منابع مالی، نقشی کلیدی در تقویت تاب‌آوری ایفا می‌کنند. یافته‌های وی نشان می‌دهد که این تأثیر، به‌ویژه در شرکت‌های دارای مدیران با سابقه فعالیت در بانک‌های دولتی یا سطوح بالای مدیریتی، ملموس‌تر است. همچنین، بیشترین اثرگذاری این شبکه‌ها در شرکت‌هایی مشاهده شد که از حمایت‌های دولتی کمتری برخوردار بوده و در بازارهای کم‌رونق‌تری فعالیت می‌کنند. این مطالعه بر ضرورت بهره‌گیری از روابط مدیریتی بانکی به عنوان ابزاری برای سیاست‌گذاری‌های حمایتی تأکید دارد.

لین (۲۰۲۴) نیز در تحقیقی با عنوان «چگونه تاب‌آوری سازمانی به رشد شرکت می‌انجامد؟» به بررسی نقش واسطه‌ای «تغییرات استراتژیک» و «نزدیک‌بینی مدیریتی» پرداخت. نتایج این پژوهش حاکی از آن است که تاب‌آوری مستقیماً بر رشد شرکت تأثیرگذار است. در این میان، عدم قطعیت‌های محیطی، رابطه میان تاب‌آوری و تغییرات استراتژیک را تقویت، و رابطه آن با نزدیک‌بینی مدیریتی را تضعیف می‌کند. طبق یافته‌های او، تأثیر تاب‌آوری بر رشد، در شرکت‌های خصوصی، کسب‌وکارهای کوچک و متوسط (SMEs) و صنایع غیرمنتظره (صنایع با محیط‌های نامطمئن) نمود بیشتری دارد.

نگوین (۲۰۲۳) در مطالعه‌ای جامع پیرامون اهمیت شبکه‌های ارتباط بانکی مدیریتی برای تاب‌آوری در دوران کرونا، دریافت که مدیریت نقدینگی، دارایی‌های دانش‌بنیان، فروش بین‌المللی و دسترسی به بازارهای سرمایه

خارجی، حیاتی‌ترین عوامل برای عبور از شوک‌های برون‌زا هستند. این مطالعه با تمرکز بر ویژگی‌های نهادی کشورها، دیدگاه عمیقی از محرک‌های تاب‌آوری در تجارت بین‌الملل ارائه داده است.

در حوزه‌ای متفاوت، خان (۲۰۲۳) با بررسی «کارآفرینی پایداری شرکتی»، نتیجه گرفت که جهت‌گیری‌های فنی و همکاری‌های زیست‌محیطی، زمینه‌ساز شکل‌گیری «جهت‌گیری کارآفرینی سبز» و ارتقای ظرفیت تاب‌آوری سازمانی هستند که در نهایت به نوآوری‌های سبز منجر می‌شود.

نیلسن (۲۰۲۳) نیز در مطالعه‌ای بر پیوند میان تاب‌آوری سازمانی و منابع دیجیتال تأکید کرد و تاب‌آوری را نه یک وضعیت ایستا، بلکه فرآیندی پویا دانست که طی آن بازیگران سازمانی به شوک‌های محیطی واکنش نشان می‌دهند.

در نهایت، لیانگ (۲۰۲۴) نقش یکپارچگی زنجیره تأمین و فناوری‌های دیجیتال را در دستیابی به عملکرد پایدار از طریق تاب‌آوری بررسی کرد. نتایج تجربی او نشان می‌دهد که یکپارچگی زنجیره تأمین، تاب‌آوری سازمانی را ارتقا می‌دهد و تاب‌آوری نیز خود نقش واسطه‌ای در بهبود عملکرد پایدار ایفا می‌کند. علاوه بر این، فناوری دیجیتال تأثیری مثبت بر رابطه میان «یکپارچگی زنجیره تأمین داخلی» و تاب‌آوری دارد، اما تأثیر معنی‌داری بر یکپارچگی زنجیره تأمین خارجی نشان نداده است. این مطالعه سهم نظری مهمی در تبیین سازوکارهای دستیابی به پایداری از طریق هم‌افزایی میان تاب‌آوری و فناوری‌های نوین دارد.

روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت، یک مطالعه کیفی اکتشافی با رویکرد نظریه داده‌بنیاد مبتنی بر الگوی استراوس و کوربین (۱۹۹۰) است. هدف از به‌کارگیری این رویکرد، شناسایی و تبیین الگوهای مفهومی مرتبط با مدل تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان در اکوسیستم نوآوری دانشگاهی بود.

جامعه مورد مطالعه در این پژوهش شامل دانشجویان رشته تربیت بدنی دانشگاه فرهنگیان بود که تجربه فعالیت‌های کارآفرینانه، نوآورانه یا مشارکت در برنامه‌ها و رویدادهای مرتبط با نوآوری و کارآفرینی در محیط دانشگاهی را داشتند. مشارکت‌کنندگان با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و با بهره‌گیری از تکنیک گلوله‌برفی انتخاب شدند تا افرادی که تجربه و شناخت عمیق‌تری از موضوع پژوهش داشتند، در مطالعه مشارکت کنند. معیارهای ورود به پژوهش شامل دانشجو بودن در رشته تربیت بدنی دانشگاه فرهنگیان، داشتن تجربه یا علاقه‌مندی به فعالیت‌های کارآفرینانه، مشارکت در فعالیت‌های نوآورانه یا برنامه‌های کارآفرینی دانشگاهی و تمایل آگاهانه به شرکت در پژوهش بود. فرایند نمونه‌گیری تا دستیابی به اشباع نظری ادامه یافت؛ به‌گونه‌ای که پس از

انجام ۱۵ مصاحبه، داده‌های جدید مفهوم تازه‌ای به یافته‌ها اضافه نکرد و اطلاعات حاصل از مصاحبه‌های پایانی عمدتاً تکراری بود. بنابراین، ۱۵ نفر به‌عنوان حجم نهایی نمونه در نظر گرفته شد.

داده‌های پژوهش از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته گردآوری شد. مصاحبه‌ها طی یک دوره زمانی مشخص و در محیطی آرام و مورد توافق طرفین (مانند فضای دانشگاه یا به‌صورت مجازی) انجام شد. مدت زمان هر مصاحبه به‌طور میانگین بین ۴۰ تا ۶۰ دقیقه بود. تمامی مصاحبه‌ها با رضایت آگاهانه مشارکت‌کنندگان به‌صورت دیجیتال ضبط و سپس به‌طور کامل پیاده‌سازی شد. به‌منظور افزایش دقت داده‌ها، بخشی از متون پیاده‌سازی‌شده برای تأیید و اصلاح احتمالی در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت.

به‌منظور افزایش اعتبار و قابلیت اعتماد یافته‌ها، از راهبردهایی مانند بررسی روایی محتوایی راهنمای مصاحبه توسط متخصصان حوزه مدیریت ورزشی، کدگذاری داده‌ها توسط چند پژوهشگر و بررسی میزان توافق میان کدگذاران و همچنین بازبینی مشارکت‌کنندگان استفاده شد. نتایج بررسی پایایی کدگذاری‌ها نشان داد که ضرایب توافق شامل ضریب هولستی، ضریب پی‌اسکات، شاخص کاپای کوهن و آلفای کرپیندورف در سطح قابل قبول قرار دارند.

جدول ۱: قابلیت اتکای داده‌ها

وضعیت	مقدار	معیار اعتبار
قابل قبول	۰/۸۵	ضریب هولستی (PAO)
قابل قبول	۰/۸۳	ضریب پی-اسکات
قابل قبول	۰/۸۰	شاخص کاپای کوهن
قابل قبول	۰/۸۳	آلفای کرپیندورف

تحلیل داده‌ها به‌صورت همزمان با فرایند جمع‌آوری اطلاعات و بر اساس روش مقایسه مداوم در چارچوب نظریه داده‌بنیاد استراوس و کوربین (۱۹۹۰) انجام شد. بدین صورت که پس از هر مصاحبه، متن پیاده‌سازی‌شده به‌طور خطبه‌خط بررسی و کدگذاری اولیه انجام گرفت و مفاهیم استخراج‌شده با داده‌های پیشین مقایسه شد. این فرایند به‌صورت رفت‌وبرگشتی ادامه یافت تا طبقه‌بندی مفاهیم تثبیت شود.

در مرحله کدگذاری باز، واحدهای معنایی از دل داده‌ها استخراج و برچسب‌گذاری شدند. در مرحله کدگذاری محوری، کدهای مشابه در قالب مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها سازمان‌دهی و روابط میان آن‌ها بر اساس الگوی پارادایمی

(شرایط علی، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها) مشخص شد. در مرحله کدگذاری انتخابی، مقوله محوری شناسایی و سایر مقوله‌ها در ارتباط با آن یکپارچه‌سازی شدند تا چارچوب مفهومی نهایی شکل گیرد. به‌منظور مدیریت، سازمان‌دهی و بازیابی نظام‌مند داده‌ها، از نرم‌افزار MAXQDA (نسخه ۲۰۲۲) استفاده شد. این نرم‌افزار در فرآیند ذیره‌سازی مصاحبه‌ها، کدگذاری، دسته‌بندی مفاهیم و ترسیم شبکه ارتباطی مقوله‌ها به کار گرفته شد. لازم به ذکر است که نرم‌افزار صرفاً به‌عنوان ابزار پشتیبان تحلیل مورد استفاده قرار گرفت و فرآیند تفسیر و شکل‌گیری نظریه به‌صورت تحلیلی و مبتنی بر قضاوت پژوهشگر انجام شد.

برای اطمینان از دقت تحلیل، کدگذاری‌ها در چند مرحله بازبینی شد و نتایج استخراج‌شده به‌طور مستمر با داده‌های خام تطبیق داده شد تا از انسجام مفهومی و هم‌خوانی مقوله‌ها با داده‌های تجربی اطمینان حاصل گردد. در این پژوهش اصول اخلاقی نیز رعایت شد؛ بدین صورت که پیش از انجام مصاحبه‌ها هدف پژوهش برای مشارکت‌کنندگان توضیح داده شد و رضایت آگاهانه آنان برای شرکت در مطالعه و ضبط مصاحبه‌ها اخذ گردید. همچنین به مشارکت‌کنندگان اطمینان داده شد که اطلاعات ارائه‌شده محرمانه باقی خواهد ماند و نتایج پژوهش بدون اشاره به نام افراد یا باشگاه‌ها گزارش می‌شود.

یافته‌ها

تحلیل داده‌ها بر اساس رویکرد نظریه داده‌بنیاد استراوس و کوربین (۱۹۹۰) و با استفاده از روش مقایسه مداوم انجام شد. فرآیند تحلیل در سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. در مرحله کدگذاری باز، متن کامل مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی خط به خط مورد بررسی قرار گرفت و مفاهیم اولیه از دل داده‌ها استخراج شد. در این مرحله مجموعاً ۷۰ کد اولیه از داده‌های خام شناسایی گردید که بیانگر مضامین مختلف مرتبط با تصمیم‌گیری‌های مالی در فرآیند نقل‌وانتقالات بود. در مرحله کدگذاری محوری، کدهای مشابه و مرتبط از طریق مقایسه مداوم داده‌ها در قالب مقوله‌های مفهومی سازمان‌دهی شدند. در نتیجه این فرایند، کدهای اولیه در قالب ۲۲ مفهوم و سپس در قالب ۵ مقوله اصلی شامل شرایط علی، شرایط زمینه‌ای، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها طبقه‌بندی شدند. در مرحله کدگذاری انتخابی، با یکپارچه‌سازی مقوله‌ها و بررسی روابط میان آن‌ها، مقوله محوری پژوهش با عنوان «بهبود سوگیری‌های رفتاری و بهینه‌سازی مدیریت مالی در فصل نقل‌وانتقالات باشگاه‌های لیگ برتر فوتبال ایران» استخراج گردید و سایر مقوله‌ها در قالب یک مدل پارادایمی پیرامون این مقوله سازمان‌دهی شدند. فرآیند انتقال از داده‌های خام به نظریه از طریق مقایسه مداوم داده‌ها، بازبینی کدها، ادغام

مفاهیم مشابه و تحلیل روابط علی میان مقوله‌ها صورت گرفت تا در نهایت چارچوب مفهومی پژوهش شکل گیرد. جدول زیر بخشی از مصاحبه‌های پژوهش می‌باشد.

جدول ۲: نمونه‌ای از فرآیند کدگذاری داده‌های مصاحبه

مقوله فرعی	مفهوم	کد اولیه	داده خام (بخشی از مصاحبه)
پایداری فردی در برابر چالش‌ها	تحمل فشار و تداوم تلاش	مواجهه با کمبود منابع	در مسیر راه‌اندازی ایده‌های ورزشی بارها با کمبود امکانات و حمایت مالی روبه‌رو می‌شویم اما تلاش می‌کنیم راه‌های جدید پیدا کنیم.
تقویت توانمندی‌های فردی	یادگیری تجربی	یادگیری از شکست	بسیاری از دانشجویان وقتی با شکست در اجرای ایده‌های کارآفرینانه مواجه می‌شوند، دوباره تلاش می‌کنند و از تجربه‌ها یاد می‌گیرند.
فرصت‌های محیط دانشگاهی	تعامل در اکوسیستم نوآوری	مشارکت در رویدادهای نوآوری	حضور در رویدادهای کارآفرینی و استارت‌آپی دانشگاه باعث می‌شود ایده‌های جدید شکل بگیرد.
شبکه حمایتی دانشگاهی	حمایت آموزشی و علمی	حمایت اساتید از ایده‌ها	حمایت اساتید و مربیان می‌تواند انگیزه دانشجویان برای ادامه فعالیت‌های کارآفرینانه را افزایش دهد.
چالش‌های ساختاری اکوسیستم دانشگاهی	موانع نهادی	محدودیت‌های ساختاری دانشگاه	گاهی محدودیت‌های اداری یا نبود امکانات ورزشی مناسب مانع اجرای ایده‌های کارآفرینانه می‌شود.
توانمندی‌های فردی	شایستگی‌های کارآفرینانه	مهارت حل مسئله	دانشجویانی که مهارت حل مسئله و خلاقیت دارند بهتر می‌توانند ایده‌های ورزشی خود را عملی کنند.
همکاری در اکوسیستم نوآوری	تعامل و شبکه‌سازی	کار تیمی در اجرای ایده	همکاری تیمی بین دانشجویان باعث می‌شود ایده‌های کارآفرینانه سریع‌تر به مرحله اجرا برسد.
پیامدهای تاب‌آوری کارآفرینانه	رشد فردی و حرفه‌ای	افزایش اعتمادبه‌نفس کارآفرینانه	تجربه فعالیت‌های کارآفرینانه باعث افزایش اعتمادبه‌نفس و آمادگی دانشجویان برای مواجهه با چالش‌های آینده می‌شود.

در این پژوهش چهار مقوله عوامل محیطی و اکوسیستم نوآوری دانشگاهی، عوامل آموزشی و دانشگاهی، شایستگی‌ها و مهارت‌های کارآفرینانه و ویژگی‌های فردی دانشجویان هستند که می‌تواند بر مدل تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان تربیت‌بدنی در اکوسیستم نوآوری دانشگاهی تأثیر می‌گذارد. مقوله‌های مربوط به شرایط علی در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳: مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با شرایط علی

شرایط علی	مقوله فرعی	مفاهیم اصلی
	عوامل محیطی و اکوسیستم نوآوری دانشگاهی	✓ دسترسی به مراکز رشد و شتاب‌دهنده‌های دانشگاهی ✓ فرصت شبکه‌سازی با کارآفرینان و فعالان حوزه ورزش ✓ حمایت‌های مالی و تسهیلات برای ایده‌های دانشجویی ✓ فرهنگ حمایت از نوآوری و کارآفرینی در دانشگاه

✓ دسترسی به زیرساخت‌ها و امکانات لازم برای اجرای ایده‌ها		
✓ آموزش‌های کارآفرینی در برنامه‌های درسی ✓ نقش اساتید در هدایت و حمایت از ایده‌های دانشجویان ✓ دسترسی به کارگاه‌ها و دوره‌های مهارتی کارآفرینی ✓ مشارکت در رویدادهای نوآوری (استارت‌آپ ویکند، ایده‌شو و ...) ✓ ارتباط دانشگاه با مراکز نوآوری و کارآفرینی	عوامل آموزشی و دانشگاهی	
✓ مهارت تشخیص فرصت‌های کارآفرینانه در حوزه ورزش ✓ خلاقیت و نوآوری در ارائه ایده‌های ورزشی ✓ مهارت حل مسئله در مواجهه با چالش‌ها ✓ مهارت تصمیم‌گیری در شرایط پیچیده ✓ توانایی برنامه‌ریزی و مدیریت فعالیت‌های کارآفرینانه	شایستگی‌ها و مهارت‌های کارآفرینانه	
✓ خودکارآمدی کارآفرینانه ✓ انگیزه پیشرفت و موفقیت ✓ اعتمادبه‌نفس در اجرای ایده‌های نوآورانه ✓ تحمل ابهام و عدم قطعیت ✓ پشتکار و استمرار در پیگیری اهداف	ویژگی‌های فردی دانشجویان	

در این پژوهش بسترهای یادگیری تجربی در حوزه ورزش، سیاست‌ها و حمایت‌های نهادی، زیرساخت‌های نوآوری و فناوری دانشگاه، شبکه‌های ارتباطی و تعاملات حرفه‌ای و ایجاد عدالت اجتماعی عوامل اصلی زمینه‌ای هستند که در جدول ۴ نشان داده شده است

جدول ۴: مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با شرایط زمینه‌ای

مفاهیم اصلی	مقوله فرعی	
✓ امکان اجرای پروژه‌های کارآفرینانه در محیط‌های ورزشی دانشگاه ✓ فرصت کارورزی در کسب‌وکارهای ورزشی ✓ مشارکت در برگزاری رویدادهای ورزشی نوآورانه ✓ تجربه مدیریت و اجرای برنامه‌های ورزشی دانشجویی	بسترهای یادگیری تجربی در حوزه ورزش	شرایط زمینه‌ای
✓ وجود برنامه‌ها و سیاست‌های دانشگاهی برای حمایت از کارآفرینی دانشجویی ✓ ارائه تسهیلات و گونت‌های کوچک برای توسعه ایده‌های دانشجویی ✓ حمایت اداری از اجرای پروژه‌ها و طرح‌های نوآورانه دانشجویان ✓ وجود ساختارهای مشاوره‌ای برای راهنمایی مسیر کارآفرینی	سیاست‌ها و حمایت‌های نهادی	
✓ دسترسی به آزمایشگاه‌ها و فضاهای خلاقیت ✓ وجود مراکز نوآوری، شتاب‌دهنده‌ها یا مراکز رشد دانشگاهی ✓ دسترسی به پلتفرم‌های دیجیتال برای توسعه ایده‌های ورزشی ✓ امکانات ورزشی و پژوهشی مناسب برای آزمایش و اجرای ایده‌ها	زیرساخت‌های نوآوری و فناوری دانشگاه	
✓ ارتباط با کارآفرینان حوزه ورزش و صنعت ورزش ✓ فرصت تعامل با استارت‌آپ‌ها و شرکت‌های دانش‌بنیان ورزشی	شبکه‌های ارتباطی و تعاملات حرفه‌ای	

✓ مشارکت در شبکه‌های دانشجویی نوآوری و کارآفرینی ✓ امکان همکاری میان‌رشته‌ای با دانشجویان سایر رشته‌ها		
✓ ترویج فرهنگ نوآوری و ایده‌پردازی در محیط دانشگاه ✓ پذیرش شکست به‌عنوان بخشی از فرآیند یادگیری کارآفرینانه ✓ تشویق دانشجویان به تجربه‌گرایی و ریسک‌پذیری در فعالیت‌های نوآورانه ✓ وجود الگوهای موفق کارآفرینی در میان فارغ‌التحصیلان یا اساتید	ایجاد عدالت اجتماعی	

در این پژوهش دو مقوله عوامل موانع ساختاری و نهادی دانشگاه و موانع روانی اجتماعی دانشجویان به عنوان مقوله‌های مداخله‌گر در نظر گرفته شده است که در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۵: مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با شرایط مداخله‌گر

مفاهیم اصلی	مقوله فرعی	
✓ بروکراسی پیچیده و زمان‌بر برای اخذ مجوز اجرای ایده‌ها ✓ نبود حمایت مالی واقعی علی‌رغم وجود سیاست‌های صوری ✓ محدودیت دسترسی به امکانات ورزشی خارج از ساعات رسمی ✓ نبود نظام مشخص مالکیت فکری برای ایده‌های دانشجویی ✓ ناهماهنگی بین بخش‌های آموزشی و مراکز نوآوری دانشگاه	موانع ساختاری و نهادی دانشگاه	شرایط مداخله‌گر
✓ ترس از شکست و قضاوت همسالان یا اساتید ✓ نگرش منفی برخی اعضای هیئت علمی نسبت به کارآفرینی در تربیت بدنی ✓ فشار تحصیلی و نگرانی از افت عملکرد آموزشی ✓ بی‌ثباتی انگیزشی و کاهش امید پس از اولین ناکامی ✓ مقایسه اجتماعی منفی با دانشجویان موفق‌تر و ایجاد احساس ناتوانی	موانع روانی اجتماعی دانشجویان	

مقوله محوری حاصل از شرایط علی، پایداری عملکرد کارآفرینانه در محیط دانشگاهی، بهره‌برداری فرصت‌محور از اکوسیستم نوآوری، بازسازی روانی پس از شکست و سازگاری راهبردی با چالش‌های کارآفرینانه در نظر گرفته شده است. جدول ۶ مقوله محوری را نشان می‌دهد

جدول ۶: مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با مقوله محوری

مفاهیم اصلی	مقوله فرعی	
✓ استمرار در پیگیری پروژه‌های کارآفرینانه ✓ توانایی ایجاد تیم‌های دانشجویی برای توسعه ایده‌ها ✓ مدیریت زمان بین فعالیت‌های تحصیلی و کارآفرینانه ✓ حفظ تعهد به اهداف نوآورانه در بلندمدت ✓ تلاش برای توسعه و مقیاس‌پذیری ایده‌های ورزشی	پایداری عملکرد کارآفرینانه در محیط دانشگاهی	مقوله محوری

✓ شناسایی فرصت‌های کارآفرینی در حوزه خدمات ورزشی ✓ استفاده از ظرفیت رویدادهای نوآوری و استارت‌آپی ✓ تعامل با شبکه‌های کارآفرینی و نوآوری دانشگاه ✓ تبدیل ایده‌های ورزشی به محصولات یا خدمات قابل ارائه ✓ استفاده از فناوری‌های نوین در توسعه ایده‌های ورزشی	بهره‌برداری فرصت‌محور از اکوسیستم نوآوری
✓ بازیابی سریع انگیزه پس از ناکامی در اجرای ایده ✓ تبدیل تجربه‌های شکست به فرصت یادگیری ✓ حفظ امید و نگرش مثبت در مسیر کارآفرینی ✓ کنترل استرس و فشارهای ناشی از فعالیت‌های نوآورانه ✓ تقویت اعتمادبه‌نفس در مواجهه با چالش‌های جدید	بازسازی روانی پس از شکست
✓ توانایی بازطراحی ایده‌های ورزشی در شرایط محدودیت منابع ✓ انعطاف‌پذیری در تغییر مسیر کسب‌وکارهای نوپای ورزشی ✓ مدیریت ریسک در تصمیم‌های کارآفرینانه ✓ استفاده از بازخورد بازار و کاربران برای اصلاح ایده ✓ توانایی حفظ تمرکز بر هدف در شرایط عدم قطعیت	سازگاری راهبردی با چالش‌های کارآفرینانه

راهبردها در واقع طرح‌ها و کنش‌هایی هستند که خروجی مقوله محوری مدل بوده و به پیامدها ختم می‌شوند. ایجاد راهبردهای کوتاه‌مدت (واکنشی و فوری)، راهبردهای کوتاه‌مدت (واکنشی و فوری) و راهبردهای بلندمدت (توسعه‌ای و پایدارساز) نامگذاری کرده است. بود و جدول ۷ مقوله‌ها و مفاهیم مربوط به راهبردها را نشان می‌دهد.

جدول ۷: مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با راهبردها

مقوله فرعی	مفاهیم اصلی
راهبردهای کوتاه‌مدت (واکنشی و فوری)	✓ بازنگری سریع مدل اجرایی ایده پس از دریافت بازخورد منفی ✓ مشورت فوری با استاد یا منتور کارآفرینی برای اصلاح مسیر ✓ تشکیل جلسات اضطراری تیمی برای حل مسئله ✓ کاهش موقت دامنه پروژه برای جلوگیری از شکست کامل ✓ مدیریت هیجانات (استرس، ناامیدی) از طریق تکنیک‌های خودتنظیمی
راهبردهای میان‌مدت (تثبیتی و تقویتی)	✓ شرکت در کارگاه‌های مهارتی مکمل (بازاریابی ورزشی، مدل کسب‌وکار) ✓ توسعه شبکه ارتباطی با دانشجویان سایر رشته‌ها برای تکمیل تیم ✓ اجرای آزمایشی ایده در مقیاس کوچک ✓ مستندسازی تجربه‌ها و خطاها برای بهبود مستمر ✓ جذب حمایت‌های کوچک مالی یا امکاناتی از دانشگاه
راهبردهای بلندمدت (توسعه‌ای و پایدارساز)	✓ طراحی چشم‌انداز توسعه پایدار برای کسب‌وکار ورزشی ✓ ایجاد برند شخصی کارآفرینانه در حوزه ورزش ✓ برنامه‌ریزی برای ثبت رسمی ایده یا شرکت دانش‌بنیان

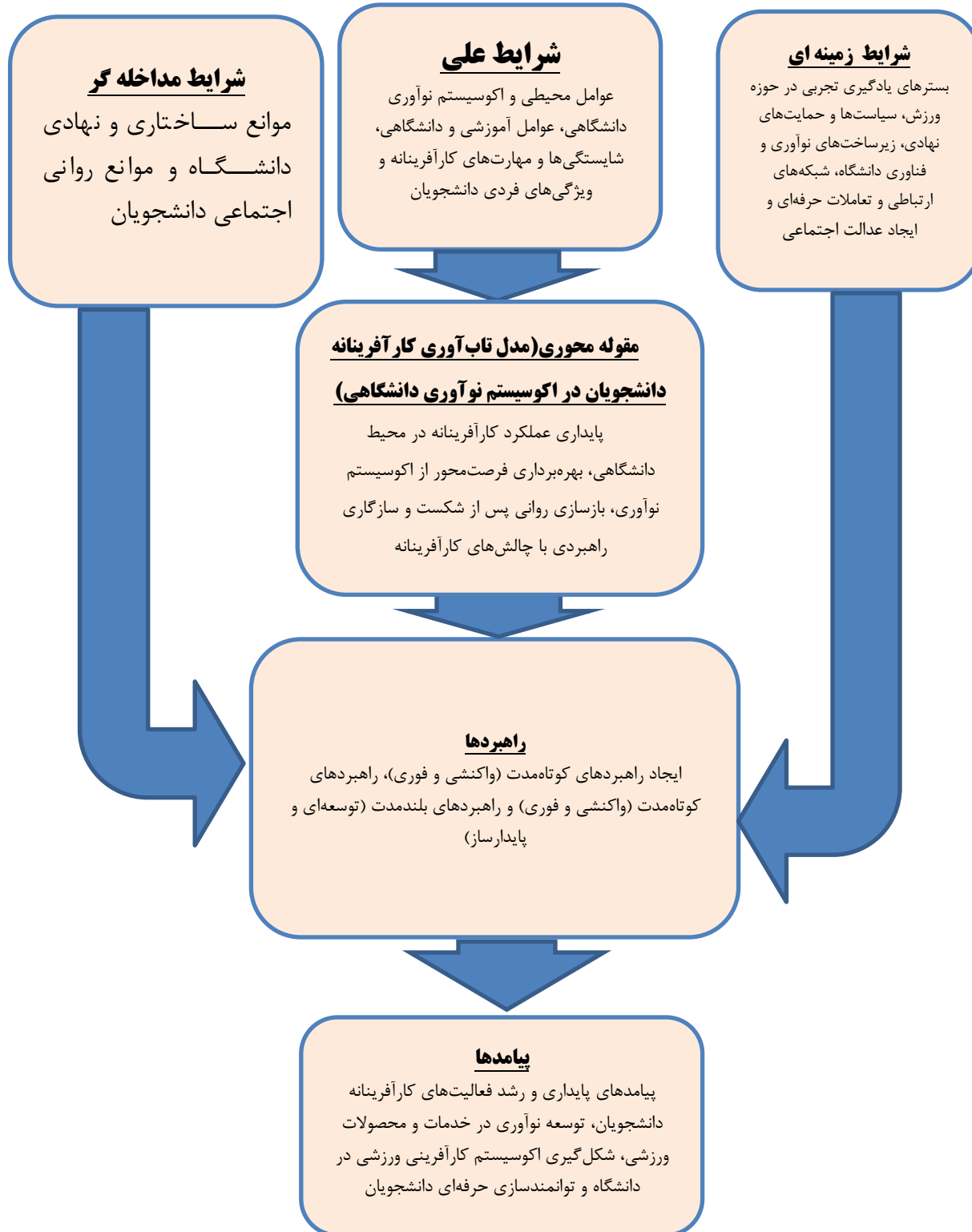
- ✓ توسعه مهارت‌های رهبری و مدیریت تیم
✓ تنوع‌بخشی به منابع درآمدی ایده‌های ورزشی

بخش آخر مدل تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان تربیت‌بدنی در اکوسیستم نوآوری دانشگاهی شامل پیامدهای پایداری و رشد فعالیت‌های کارآفرینانه دانشجویان، توسعه نوآوری در خدمات و محصولات ورزشی، شکل‌گیری اکوسیستم کارآفرینی ورزشی در دانشگاه و توانمندسازی حرفه‌ای دانشجویان است.

جدول ۸: مقوله‌ها و مفاهیم مرتبط با پیامدها

مفاهیم اصلی	مقوله فرعی	پیامدها
✓ افزایش تداوم فعالیت‌های کارآفرینانه پس از فارغ‌التحصیلی ✓ گسترش تیم‌های کارآفرینانه دانشجویی ✓ ایجاد منابع درآمدی پایدار از ایده‌های ورزشی ✓ افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران به ایده‌های دانشجویی ✓ تبدیل ایده‌های دانشگاهی به کسب‌وکارهای واقعی در صنعت ورزش	پایداری و رشد فعالیت‌های کارآفرینانه دانشجویان	
✓ طراحی خدمات نوآورانه در حوزه فعالیت‌های ورزشی ✓ تولید محصولات خلاقانه مرتبط با آموزش و تمرین ورزشی ✓ استفاده از فناوری‌های نوین در فعالیت‌های ورزشی دانشجویی ✓ توسعه مدل‌های کسب‌وکار جدید در حوزه ورزش ✓ افزایش بهره‌گیری از ایده‌های دانشجویی در حل مسائل ورزشی	توسعه نوآوری در خدمات و محصولات ورزشی	
✓ افزایش شکل‌گیری استارت‌آپ‌های ورزشی دانشجویی ✓ توسعه همکاری‌های میان‌رشته‌ای برای پروژه‌های نوآورانه ✓ تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت و بازار ورزش ✓ ایجاد شبکه‌های کارآفرینی میان دانشجویان و فارغ‌التحصیلان ✓ افزایش مشارکت دانشجویان در رویدادهای نوآوری و کارآفرینی	شکل‌گیری اکوسیستم کارآفرینی ورزشی در دانشگاه	
✓ افزایش آمادگی برای ورود به بازار کار ورزش ✓ تقویت مهارت‌های عملی مدیریت کسب‌وکار ورزشی ✓ شکل‌گیری هویت حرفه‌ای کارآفرین در دانشجویان ✓ افزایش توان تصمیم‌گیری در شرایط پیچیده ✓ ارتقای قابلیت حل مسائل واقعی در حوزه ورزش	توانمندسازی حرفه‌ای دانشجویان	

مدل پارادایمی این تحقیق بر اساس الگوی پارادایمی استراوس و کوربین طراحی شد. مدل پارادایمی پژوهش به شرح شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱: مدل پارادایمی تحقیق

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان تربیت‌بدنی در اکوسیستم نوآوری دانشگاهی، پدیده‌ای چندبعدی و برآمده از تعامل عوامل فردی، آموزشی، نهادی و محیطی است. این نتیجه با مطالعات پیشین در حوزه تاب‌آوری سازمانی و کسب‌وکار همسو است، هرچند سطح تحلیل در پژوهش حاضر از سطح سازمان به سطح فرد-دانشجو در بستر دانشگاهی منتقل شده است.

در مطالعه نیو (۲۰۲۴)، نقش شبکه‌های ارتباطی، بانکی و مدیریتی در افزایش تاب‌آوری شرکت‌ها در بحران کرونا برجسته شد. یافته‌های وی نشان داد دسترسی به منابع مالی و شبکه‌های رسمی، ظرفیت بازیابی و پایداری سازمان‌ها را افزایش می‌دهد. در پژوهش حاضر نیز «شبکه‌های ارتباطی و تعاملات حرفه‌ای»، «حمایت‌های مالی دانشگاه» و «دسترسی به مراکز رشد و شتاب‌دهنده‌ها» به‌عنوان شرایط علی و زمینه‌ای مؤثر بر شکل‌گیری تاب‌آوری کارآفرینانه شناسایی شدند. مشابه آنچه نیو در سطح شرکت‌ها مطرح کرد، در سطح دانشجویی نیز شبکه‌های حمایتی دانشگاهی نقش کاهنده ریسک و تسهیل‌گر استمرار فعالیت‌های نوآورانه را ایفا می‌کنند. تفاوت اصلی در این است که در مدل حاضر، شبکه‌ها نه صرفاً به‌عنوان کانال تأمین مالی، بلکه به‌عنوان سازوکار یادگیری، هویت‌یابی حرفه‌ای و افزایش خودکارآمدی عمل می‌کنند.

یافته‌های لین (۲۰۲۴) نشان داد که تاب‌آوری سازمانی از طریق «تغییر استراتژیک» به رشد شرکت منجر می‌شود و عدم اطمینان محیطی می‌تواند این رابطه را تعدیل کند. این نتیجه با مقوله «سازگاری راهبردی با چالش‌های کارآفرینانه» در پژوهش حاضر همخوانی دارد. دانشجویان تاب‌آور توانایی بازطراحی ایده، مدیریت ریسک و استفاده از بازخورد بازار را دارند؛ امری که معادل خرد فردی همان تغییر استراتژیک در سطح سازمانی است. همچنین نقش «عدم قطعیت» در محیط دانشگاهی، به‌ویژه بروکراسی پیچیده و محدودیت منابع، در این پژوهش به‌عنوان عامل مداخله‌گر شناسایی شد که می‌تواند مسیر تاب‌آوری را تسهیل یا تضعیف کند؛ مشابه اثر تعدیل‌کننده عدم اطمینان محیطی در مطالعه لین.

مطالعه نگوین (۲۰۲۳) بر اهمیت نگهداری منابع نقدی، دارایی‌های دانشی و دسترسی به بازارهای بین‌المللی در تاب‌آوری کسب‌وکارها تأکید کرد. در مدل حاضر، «شایستگی‌ها و مهارت‌های کارآفرینانه» و «دسترسی به زیرساخت‌های نوآوری و فناوری» کارکردی مشابه منابع دانشی و سرمایه‌ای در سطح سازمان دارند. به بیان دیگر، آنچه در سطح شرکت به‌عنوان سرمایه نقدی یا دانش فنی مطرح است، در سطح دانشجویی به‌صورت مهارت تشخیص فرصت، خلاقیت، حل مسئله و دسترسی به امکانات آزمایشگاهی و فناوری بروز می‌یابد.

خان (۲۰۲۳) نشان داد جهت‌گیری کارآفرینی سبز و ظرفیت تاب‌آوری سازمانی، نوآوری سبز را تقویت می‌کند. یافته‌های پژوهش حاضر نیز بیانگر آن است که تاب‌آوری کارآفرینانه به «توسعه نوآوری در خدمات و محصولات ورزشی» منجر می‌شود. در هر دو مطالعه، تاب‌آوری نه یک پیامد، بلکه یک ظرفیت مولد نوآوری است. با این تفاوت که در پژوهش حاضر، این ظرفیت در بستر تربیت‌بدنی و صنعت ورزش تحلیل شده است. محمودی فرد (۱۴۰۳) نشان داد که زیست‌بوم دانشگاه کارآفرین متشکل از مجموعه‌ای از مؤلفه‌های ساختاری، کارکردی، عملکردی و زمینه‌ای است که در تعامل با یکدیگر زمینه تحقق کارآفرینی دانشگاهی را فراهم می‌کنند. در بعد ساختاری، وجود عناصری همچون استارت‌آپ‌ها، اسپین‌آف‌ها، مراکز اثبات مفهوم و مراکز انتقال فناوری به‌عنوان زیرساخت‌های کلیدی، امکان تبدیل دانش و پژوهش‌های دانشگاهی به محصولات و خدمات قابل عرضه در بازار را فراهم می‌سازد. این ساختارها بستر لازم برای تجاری‌سازی دانش و توسعه نوآوری را در محیط دانشگاهی ایجاد می‌کنند.

نیلسن (۲۰۲۳) تاب‌آوری را فرآیندی پویا در پاسخ به شوک‌ها دانست. یافته‌های کیفی این پژوهش نیز مؤید همین نگاه فرایندی است؛ به‌گونه‌ای که تاب‌آوری در قالب «بازسازی روانی پس از شکست»، «پایداری عملکرد» و «سازگاری راهبردی» تبیین شد. بنابراین، مدل حاضر با ادبیات جدیدی که تاب‌آوری را فرایند می‌داند هم‌راستا است.

در نهایت، لیانگ (۲۰۲۴) نقش فناوری دیجیتال را در تقویت تاب‌آوری سازمانی برجسته کرد. در این پژوهش نیز «استفاده از فناوری‌های نوین در توسعه ایده‌های ورزشی» و «دسترسی به پلتفرم‌های دیجیتال» از عناصر کلیدی مدل بودند که به افزایش بهره‌برداری فرصت‌محور از اکوسیستم نوآوری انجامیدند. بدین‌ترتیب، یافته‌ها نشان می‌دهد که فناوری، چه در سطح زنجیره تأمین و چه در سطح کارآفرینی دانشجویی، نقش توانمندساز در فرایند تاب‌آوری دارد.

با این حال، تفسیر همسویی یافته‌های حاضر با مطالعات بین‌المللی باید با توجه به تفاوت‌های ساختاری و نهادی میان نظام ورزش و آموزش عالی ایران با کشورهای پیشرفته صورت گیرد. در بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته، اکوسیستم ورزش و نوآوری بر پایه پیوند منسجم‌تر دانشگاه و صنعت، دسترسی گسترده‌تر به سرمایه‌گذاری خطرپذیر، زیرساخت‌های فناورانه پیشرفته، نظام حمایت از استارت‌آپ‌ها و فرهنگ سازمانی حمایت‌گر از ریسک‌پذیری و کارآفرینی شکل گرفته است. در مقابل، ساختار ورزش و آموزش عالی در ایران، به‌ویژه در نهادهای دولتی و مأموریت‌محور، بیشتر متأثر از تمرکزگرایی اداری، وابستگی به سیاست‌ها و منابع دولتی، محدودیت زیرساخت‌های تجاری‌سازی، ضعف نسبی ارتباط دانشگاه با صنعت ورزش، و پیچیدگی‌های بروکراتیک

است. از این‌رو، اگرچه برخی مؤلفه‌های شناسایی شده در این پژوهش با نتایج مطالعات خارجی شباهت دارد، اما نحوه ظهور، شدت اثرگذاری و امکان تحقق عملی آن‌ها در بستر ایران متفاوت است.

بر این اساس، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان تربیت‌بدنی در ایران صرفاً با الگوبرداری مستقیم از الگوهای رایج در کشورهای پیشرفته تقویت نمی‌شود، بلکه نیازمند بومی‌سازی سیاست‌ها و راهبردها متناسب با ویژگی‌های فرهنگی، ساختاری و نهادی کشور است. برای مثال، در شرایطی که دسترسی به سرمایه، بازار، زیرساخت‌های فناورانه و حمایت‌های بین‌بخشی محدودتر است، نقش دانشگاه در ایران تنها به آموزش مهارت‌های کارآفرینانه محدود نمی‌شود، بلکه باید به‌عنوان نهاد تسهیل‌گر، شبکه‌ساز و حامی اولیه برای کاهش ریسک و افزایش تاب‌آوری دانشجویان عمل کند. بنابراین، یافته‌های این پژوهش در بستر ایران بیش از آنکه صرفاً بر مزیت‌های فردی تکیه داشته باشد، بر ضرورت اصلاحات نهادی، کاهش موانع اداری، تقویت ارتباط دانشگاه با صنعت و ورزش و توسعه حمایت‌های هدفمند تأکید دارد.

در مجموع، نتایج پژوهش حاضر با پیشینه بین‌المللی هم‌راستا است، اما نوآوری آن در انتقال مفهوم تاب‌آوری از سطح سازمان به سطح دانشجویان تربیت‌بدنی در یک اکوسیستم دانشگاهی خاص و ارائه مدل پارادایمی بومی‌شده نهفته است. مدل پارادایمی استخراج‌شده نشان می‌دهد که تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان تربیت‌بدنی حاصل تعامل پویا میان شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر است که از طریق راهبردهای کنش به پیامدهای فردی و نهادی منجر می‌شود.

در سطح شرایط علی، چهار دسته عامل شامل ویژگی‌های فردی، مهارت‌های کارآفرینانه، عوامل آموزشی و اکوسیستم نوآوری دانشگاهی نقش بنیادین دارند. این یافته نشان می‌دهد تاب‌آوری کارآفرینانه صرفاً یک خصیصه شخصیتی نیست، بلکه سازه‌ای چندسطحی است که از ترکیب سرمایه روان‌شناختی (مانند خودکارآمدی و تحمل ابهام) و سرمایه دانشی-مهارتی شکل می‌گیرد. به بیان نظری، می‌توان این سازه را در چارچوب نظریه سرمایه انسانی و سرمایه روان‌شناختی تبیین کرد؛ جایی که مهارت‌ها و باورهای فردی، ظرفیت مقابله با عدم قطعیت را افزایش می‌دهند.

شرایط زمینه‌ای همچون بسترهای یادگیری تجربی، سیاست‌های حمایتی و عدالت اجتماعی نشان می‌دهد که تاب‌آوری در خلأ شکل نمی‌گیرد، بلکه نیازمند زمینه فرهنگی حامی نوآوری است. پذیرش شکست به‌عنوان بخشی از فرایند یادگیری، نقش کلیدی در بازسازی روانی دانشجویان ایفا می‌کند. از منظر نظریه یادگیری اجتماعی، مشاهده الگوهای موفق و تجربه عملی، رفتار تاب‌آورانه را تقویت می‌کند.

در مقابل، شرایط مداخله‌گر مانند بروکرایی پیچیده و ترس از شکست می‌توانند مسیر شکل‌گیری تاب‌آوری را مختل کنند. این یافته بیانگر آن است که تاب‌آوری نه به‌صورت خطی، بلکه در بستر تنش میان منابع حمایتی و موانع ساختاری شکل می‌گیرد. در این میان، راهبردهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت به‌عنوان سازوکارهای تنظیم‌کننده عمل می‌کنند. راهبردهای کوتاه‌مدت بیشتر جنبه هیجانی-واکنشی دارند (مانند مدیریت استرس)، در حالی که راهبردهای بلندمدت ماهیتی توسعه‌ای و ساختاری دارند (مانند برندسازی شخصی و ثبت شرکت). این تمایز زمانی نشان می‌دهد که تاب‌آوری یک فرایند تکاملی است که از واکنش به بحران آغاز و به نهادینه‌سازی مسیر کارآفرینانه ختم می‌شود.

پیامدهای مدل نیز نشان داد که تاب‌آوری کارآفرینانه علاوه بر رشد فردی دانشجو، به شکل‌گیری اکوسیستم کارآفرینی ورزشی در دانشگاه و توسعه نوآوری در خدمات ورزشی منجر می‌شود. این یافته اهمیت نگاه سیستمی را تقویت می‌کند: دانشجوی تاب‌آور نه تنها خود منتفع می‌شود، بلکه به بازتولید سرمایه اجتماعی و نوآورانه در دانشگاه کمک می‌کند. بنابراین، تاب‌آوری در این مدل یک «قلب تپنده» برای پایداری اکوسیستم نوآوری دانشگاهی است.

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از رویکرد نظریه داده‌بنیاد، مدلی پارادایمی از تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان تربیت‌بدنی در اکوسیستم نوآوری دانشگاهی ارائه داد. نتایج نشان داد که این پدیده از تعامل پیچیده میان عوامل فردی، آموزشی، محیطی و نهادی شکل می‌گیرد و از طریق راهبردهای چندسطحی به پیامدهای فردی و سازمانی منتهی می‌شود. مقایسه با پیشینه نشان داد که یافته‌های این پژوهش با ادبیات تاب‌آوری سازمانی هم‌راستا است، اما نوآوری آن در بومی‌سازی مفهوم تاب‌آوری در بستر دانشگاه فرهنگیان و حوزه تربیت‌بدنی است. این مدل نشان می‌دهد که تقویت تاب‌آوری کارآفرینانه صرفاً با تزریق منابع مالی ممکن نیست، بلکه نیازمند ایجاد فرهنگ پذیرش شکست، توسعه مهارت‌های کارآفرینانه، کاهش موانع بروکراتیک، تقویت شبکه‌های حمایتی و طراحی سازوکارهای متناسب با واقعیت‌های ساختاری ورزش و آموزش عالی ایران است.

در نهایت، می‌توان گفت تاب‌آوری کارآفرینانه نه یک ویژگی ایستا، بلکه فرایندی پویا و قابل پرورش است که در تعامل میان فرد و اکوسیستم دانشگاهی شکل می‌گیرد. سرمایه‌گذاری هدفمند بر این ظرفیت می‌تواند زمینه‌ساز تربیت نسلی از متخصصان تربیت‌بدنی باشد که علاوه بر دانش تخصصی، از توانایی راهبردی برای مواجهه با چالش‌های حرفه‌ای و اقتصادی آینده برخوردارند.

همچنین پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی، نقش فناوری‌های نوظهور در توسعه کارآفرینی ورزشی و تاب‌آوری کارآفرینانه دانشجویان با دقت بیشتری بررسی شود. در این میان، هوش مصنوعی می‌تواند در تحلیل

عملکرد ورزشی، شخصی‌سازی برنامه‌های تمرینی، پیش‌بینی نیازها و رفتار کاربران، بهینه‌سازی خدمات ورزشی و طراحی مدل‌های نوین کسب‌وکار نقش‌آفرین باشد. همچنین اینترنت اشیا از طریق تجهیزات هوشمند ورزشی، حسگرهای پوشیدنی، پایش لحظه‌ای فعالیت بدنی و جمع‌آوری داده‌های عملکردی، می‌تواند زمینه‌های تازه‌ای برای نوآوری، خلق فرصت‌های کارآفرینانه و توسعه خدمات داده‌محور در حوزه ورزش و تربیت‌بدنی فراهم سازد. از این‌رو، بررسی چگونگی تأثیر این فناوری‌ها بر اکوسیستم نوآوری دانشگاهی و بر تقویت ظرفیت سازگاری و تاب‌آوری دانشجویان، می‌تواند یکی از مسیرهای مهم پژوهشی در آینده باشد.

منابع

- Abdelaziz, F. B., Chen, Y. T., & Dey, P. K. (2024). Supply chain resilience, organizational well-being, and sustainable performance: A comparison between the UK and France. *Journal of Cleaner Production*, 444, 141215. doi: 10.1016/j.jclepro.2024.141215
- Avalos, F., & Mamatzakis, E. (2023). Is bank resilience affected by unconventional monetary policy in the Euro area?. *Journal of International Money and Finance*, 130, 102762. doi: 10.1016/j.jimonfin.2022.102762
- Durst, S., Hinteregger, C., & Zieba, M. (2024). The effect of environmental turbulence on cyber security risk management and organizational resilience. *Computers & Security*, 137, 103591. doi: 10.1016/j.cose.2023.103591
- Garrido-Moreno, A., Martín-Rojas, R., & García-Morales, V. J. (2024). The key role of innovation and organizational resilience in improving business performance: A mixed-methods approach. *International Journal of Information Management*, 77, 102777. doi: 10.1016/j.ijinfomgt.2024.102777
- Gholami, A. N. and zare, A. (2025). The Role of Sport in Strengthening Women's Social Inclusion. *Research on Women's Sports*, 2(6), 107-128. <https://doi.org/10.22089/rws.2025.4684>[In Persian]
- Ghouse, G., Ejaz, N., Bhatti, M. I., & Aslam, A. (2022). Performance of islamic vs conventional banks in OIC countries: Resilience and recovery during Covid-19. *Borsa Istanbul Review*, 22, S60-S78. doi: 10.1016/j.bir.2022.07.003
- Grego, M., Magnani, G., & Denicolai, S. (2024). Transform to adapt or resilient by design? How organizations can foster resilience through business model transformation. *Journal of Business Research*, 171, 114359. doi: 10.1016/j.jbusres.2023.114359
- Khan, N. R., Ameer, F., Bouncken, R. B., & Covin, J. G. (2023). Corporate sustainability entrepreneurship: The role of green entrepreneurial orientation and organizational resilience capacity for green innovation. *Journal of Business Research*, 169, 114269. doi: 10.1016/j.jbusres.2023.114269
- Liang, L., & Li, Y. (2024). How does organizational resilience promote firm growth? The mediating role of strategic change and managerial myopia. *Journal of Business Research*, 177, 114636. doi: 10.1016/j.jbusres.2024.114636
- Lin, J., & Fan, Y. (2024). Seeking sustainable performance through organizational resilience: Examining the role of supply chain integration and digital technology usage. *Technological Forecasting and Social Change*, 198, 123026. doi: 10.1016/j.techfore.2023.123026
- Mahmoudi Fard Cassini, N., Safdari Ranjbar, M. and Naghizadeh, R. (2024). The Entrepreneurial University Eco-system; A Meta-synthesis on Structural Components, Functions, Performance Indicators and Contextual Factors. *Journal of Technology Development Management*, 12(2), 139-182. doi: 10.22104/jtdm.2024.6877.3307 [In Persian]
- Napier, E., Liu, S. Y., & Liu, J. (2024). Adaptive strength: Unveiling a multilevel dynamic process model for organizational resilience. *Journal of Business Research*, 171, 114334 doi:
- Nguyen, H., Pham, A. V., Pham, M. D. M., & Pham, M. H. (2023). Business resilience: lessons

- from government responses to the global COVID-19 crisis. *International Business Review*, 32(5), 102166 doi: 10.1016/j.ibusres.2023.114334
- Nielsen, J. A., Mathiassen, L., Benfeldt, O., Madsen, S., Haslam, C., & Penttinen, E. (2023). Organizational resilience and digital resources: Evidence from responding to exogenous shock by going virtual. *International Journal of Information Management*, 73, 102678. doi: 10.1016/j.ijinfomgt.2023.102678
- Niu, R., Chen, L., Jin, L., Xie, G., & Zhao, L. (2024). Does managerial bank relationship network matter corporate resilience? Evidence from the COVID-19 crisis. *International Review of Economics & Finance*, 89, 877-855. doi: 10.1016/j.iref.2023.08.015
- shariatnejad, A., Mennati, R. and Mousavizadeh, M. (2024). Identifying and analyzing the key factors and consequences of implementing cyber entrepreneurship. *Journal of Technology Development Management*, 11(4), 107-133. doi: 10.22104/jtdm.2024.6262.3172 [In Persian]
- Vazifeh Dolatabad, R., Meigounpoory, M. R. and Airajpour, A. (2022). Designing an entrepreneurial ecosystem model based on advanced technologies in University. *Journal of Technology Development Management*, 10(3), 9-34. doi: 10.22104/jtdm.2023.5667.3022 [In Persian]
- Tang, L., Wang, F., & Tang, T. (2024). Exploring the relationship between family care, organizational support, and resilience on the professional quality of life among emergency nurses: a cross-sectional study. *International Emergency Nursing*, 72, 101399. doi: 10.1016/j.ienj.2023.101399
- Wei, S., Xu, W., Guo, X., & Chen, X. (2023). How does business-IT alignment influence supply chain resilience?. *Information & Management*, 60(6), 103831. doi: 10.1016/j.im.2023.103831
- Xie, Y., Chen, R., & Cheng, J. (2023). How can new-energy vehicle companies use organizational resilience to build business ecological advantages? The role of ecological niche and resource orchestration. *Journal of Cleaner Production*, 415, 137765. doi: 10.1016/j.jclepro.2023.137765
- zare, A., Behzad izadi, B., Rascher, D. and Dickson, G. (2024). Factors Affecting Economic Diplomacy in Sport. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 23(63), 551-570. doi: 10.22034/ssys.2022.2203.2573 [In Persian]
- zare, A., izadi, B., Rascher, D. and Dickson, G. (2023). Documenting the empirical knowledge of sports managers: Macro approach to economic development in sports in Iran. *Strategic Studies on Youth and Sports*, 22(61), 239-256. doi: 10.22034/ssys.2022.1922.2365 [In Persian]
- Zare, A., Izadi, B., Rascher, D., & Dickson, G. (2023). Framework of macroeconomic diplomacy strategies in the country's sports. *Quarterly Journal of Sport Development and Management/Summer*, 12(34), 184 <https://doi.org/10.22124/jsmd.2022.19998.2580> [In Persian]
- zare, A., Shamsipour Dehkordi, P. and Beik, M. (2025). Analyzing the potential of sports participation in improving children's physical intelligence. (e4649). *Sport Psychology Studies*, 15(57), e4649 doi: 10.22089/spsyj.2025.18134.2578 [In Persian]
- zare, A., Shamsipour Dehkordi, P. and Mollamohammadi, M. (2027). Physical education teachers' lived experience of opportunities to strengthen children's motor skills during physical education lessons. (e4993). *Sport Psychology Studies*, 16(59), e4993 doi: 10.22089/spsyj.2026.19122.2667 [In Persian]
- zare, A., Soltanhoseini, M. and zare, A. (2025). Identifying indicators of media coverage of women's sports: policies and social orientations. *Research on Women's Sports*, 2(5), 21-40. <https://doi.org/10.22089/rws.2025.17758.1055> [In Persian]